

JAN-OLOF BENGTTSSON

Jaktsäsong året runt

- en skrift om hur friskolor i Malmö upplever sin vardag

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993. Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

JAN-OLOF BENGTTSSON är fri skribent med en bakgrund som liberal ledarskribent på Kvällsposten och EU-korrespondent.

FORMGIVNING: KRISTOFFER HELLMAN

OMSLAG: ATELJÉ LANDGRAFF

JAGSYNS TRYCKERI, TYRESÖ 2014

JAN-OLOF BENGTTSSON

Jaktsäsong året runt

- en skrift om hur friskolor i Malmö upplever sin vardag

ISBN 978-91-980453-9-0

”Kunskap och insikt om förskola, fritidshem och skola som beslutsfattare måste ha för att kunna fatta rätt beslut, finns inte hos alla stadsdelspolitiker och okunskapen om den verksamhet man har ansvar för är ofta påfallande stor.”

Det var ord och inga visor när Skolinspektionen levererade sitt tillsynsbeslut för Malmö stad 2011. Ryktet gör gällande att kommunen hotades med statlig tvångsförvaltning om man inte gjorde något åt sin dåvarande stadsdelsorganisation. Sannolikt var det därför en omvändelse under galgen när staden till slut, och trots hårt motstånd inom arbetarkommunen, gjorde helt om och centraliserade organisationen för Malmös skolor.

Trots marginella förbättringar i skolornas snittresultat har krisrubrikerna ändå fortsatt att avlösa varandra.

Förra året skapade SVT:s Uppdrag granskning stor uppståndelse med reportaget ”En förlorad skola”, som handlade om Rosengårdsskolans högstadium. Den var en av de skolor som Skolinspektionen hade granskat 2011, och den rankades då som Sveriges sämsta grundskola. Efter år av usla resultat, omfattande ordningsproblem – de senare återgivna i SVT:s omtalade dokumentär – beslutade sig stadens politiker för att ge upp. Högstadiet lades ner. Det var ett besked som upprörde vissa, och glädde andra.

På en ort som är så hårt boendesegregerad, och där den förda politiken har varit så tydligt skadlig för utbildningsresultaten är det fria skolvalet den enda ventil som finns att tillgå för föräldrar och elever som kan och vill lyfta sig ur det sociala sammanhang man geografiskt

är hänvisad till.

Den här skriften ger naturligtvis inte mer än en ögonblicksbild av hur friskolorna särbehandlas i en av landets städer, men det borde innebära en tankeställare för dem som tror på påståendena att det är riskfritt, gratis och kravlöst att äga och driva en friskola idag.

Men framförallt ger situationen i Malmö en fingervisning om hur oviss framtiden är för medborgarnas valfrihet i stora delar av landet.

Inför riksdagsvalet 2014 har Stefan Löfven och Socialdemokraterna lagt fram ett förslag om kommunalt veto vid nyetablering av friskolor. Skolan måste underställas hårdare ”demokratisk kontroll”. Vad Skolinspektionen ansåg om kvaliteten på det demokratiska ledarskapet i Malmö framkommer i citatet ovan.

Framförallt handlar dock farhågorna om vad som kommer att hända i kommuner där den politiska majoriteten av ideologiska skäl avvisar idén om fristående alternativ, oavsett den förväntade eller dokumenterade skickligheten hos den aktör som ansöker.

I Malmö kan man redan se trenden av en sådan ”granskning” redan i dag.

Avslag på avslag

Den femte april 2014 avstyrkte Grundskoleförvaltningen i Malmö fem av sex ansökningar om friskoleetablering i Malmö man fått på remiss från Skolinspektionen. Bara en skola klarade nålsögat.

I underlaget skriver man vidare för att förklara sig: ”De fristående skolorna har i dag tillstånd för att ha drygt 5 000 elever, men omfattar i verksamhet enbart drygt 4 000 elever. I Malmö finns alltså outnyttjad kapacitet på cirka 1 000 platser i nuläget”.

Vid första anblicken kan det låta som ett vettigt argument. Men det är helt enkelt inte sant! För friskolereformen och det personliga fria skolvalet har ju öppnat upp för alla elever, varthän de bor.

Därför är de här tusen platserna som grundskolenämnden i Malmö fått för sig står tomma och väntande, redan fyllda till bredden av skol-

lever från omkringliggande kommuner. Vad grundskolenämnden nämligen bara fokuserat på är stadens eget elevunderlag och glömt att upptagningsområdet i princip är nationellt.

I stadsdelen Limhamn ligger Sveaskolan, med hundra procentig gymnasiebehörighet. Som 2011 ansökte om att få bygga ut skolan med ett nytt klassrum på 150 kvadratmeter och ta ny mark i anspråk. Elevkön till skolan är nämligen lång. Stadsdelsnämnden gjorde dock tummen ner i sitt yttrande till stadsbyggnadskontoret och skrev:

"I takt med att nya bostadsområden växer fram och befolkningen ökar i stadsdelen Limhamn-Bunkeflo är det angeläget ur miljö- och folkhälsosynpunkt att i så stor utsträckning som möjligt bevara och utveckla stadsdelens allmänna gröna ytor".

Således, ett nytt klassrum på Sveaskolan skulle äventyra folkhälsan för hela Limhamn.

I slutändan fick dock Sveaskolan sitt tillstånd genom att köpa loss mark.

"Vi vågar inte stöta oss med dem som bestämmer. Tjabbar vi så blir det bara värre, är känslan. Vi kan få på faen", berättar en rektor. "Helt klart känner vi en stor misstänksamhet mot tjänstemännen ansvariga för skolfrågorna. Även om det finns schyssta sådana, är de ändå präglade av sin arbetsplats och sina yrkeskarriärer som formats under det snart 20 år långa och obrutna röda maktinnehavet.

Just nu pågår en het debatt friskolorna får göra vinst på skattefinansierad verksamhet. Och hur vinster ska förbjudas i olika diffus grad beroende på vilket parti som står bakom. Ja, den frågan verkar nästan viktigare för en del politiker än elevresultaten som ju måste vara en skolas huvuduppgift.

Det är så klart en styggelse om skolkoncerner tjänar stora skattepengar på undervisningen som de plöjer ner på konton utomlands. Då är det lätt att med emfas hävda att i takt med att elevresultaten sjunker

så ökar vinsterna. För så är det ju – Sverige halkar allt längre ner i diverse internationella skolrankingar. Eller?

Nja, det är inte friskolorna med mindre pengar per elev som presterar sämre, det är de kommunala skolorna med mer pengar per elev, som gör det.

Det är naturligtvis viktigt att klargöra skillnaden mellan vinst och vinstuttag. Av Malmös 25 friskolor på grundskolenivå finns det bara en enda som ingår i en större koncern. De övriga är organiserade som personalägda, kooperativa eller ideella. Således, väldigt jordnära och väldigt små.

Den som kritiserar friskolorna i Malmö för att vara delar av börsnoterade företag och koncerner, skjuter helt över målet eftersom det inte är sant.

Men visst går en ideell friskola med vinst. Det måste den få. Långsiktigt kan ingen verksamhet överleva som inte gör det. Hur skulle det se ut om en friskola plötsligt inte fick ha en ekonomisk buffert för att möta plötsliga hyreshöjningar, vikariebehov, avtalsrörelser olika sorters renoveringar, dyrare läromedel och mycket mer?

Som vi ska se har en fristående skola i Malmö dessutom extra pålagor att räkna med, som de kommunala skolorna slipper.

Krypskytte och jaktsäsong året runt

”Sanningen att säga har vi friskolor i Malmö alltid känt motvind från det nu 20-åriga vänsterstyret. Men det har blivit tuffare. Tidigare gick anfallen i vågor. Men nu är det krypskytte och jaktsäsong året runt”.

Det är en rektor som berättar. Lite uppgivet.

Ja, friskolorna i Malmö har det tufft. Och därmed också de cirka 4 500 grundskoleeleverna som går i någon av stadens 25 fristående grundskolor. Det finns 70 kommunala med ungefär 24 000 elever.

Det innebär att 16 procent av a Malmös grundskolebarn valt en fristående skola, som är i ökande. Siffran för Malmö ligger för övrigt

ungefär tre procent över riksgenomsnittet enligt Skolverkets databas Siris.

Den politiska ledningen i staden är utåt sett noga med att poängtera att det endast är en bra utbildning som är det avgörande för stadens barn, inte i vilken form som skolan bedrivs.

Men Malmö har flera diskreta men effektiva straffmetoder för att visa sin ovilja, att göra det att dyrare och krångligt. Men framför allt - att skapa nervositet och osäkerhet.

Rektorn fortsätter: ”Utåt sett är den politiska ledningen för att alla elever ska få en lika utbildning utifrån egna behov. Men visst är vi motarbetade”.

Friskolereformen från 1992 är djupt förankrad i den svenska opinionen. I en mätning från Demoskop från hösten 2013 fick de tillfrågade svara på om de föredrog en plats på en skola som deras barn tilldelats av kommunen? Eller att om de som föräldrar hellre själva ville välja mellan kommunal skola och friskola?

Resultatet blev 25 procent föredrar en plats tilldelad på kommunal skola mot 65 procent för det egna valet.

I Skåne blev resultatet 25 procent mot 68 procent. Tittar man på föräldrar som har barn under 15 år blev skillnaden ännu tydligare. 23 procent mot 73 procent. Nedbrutet till socialdemokratiska väljare blev siffrorna 54 procent för att föräldrarna själva ska få välja mot 40 procent föredrog kommunal tilldelning.

Ändå utmärker sig Malmö kommun som en av landets mest friskolekritiska kommuner, och det är en inställning som får konsekvenser för de 16 % av kommunens elever som har valt det fristående grundskolealternativet. På flera punkter missgynnas de i förhållande till de elever som går i kommunala skolor, trots att deras föräldrar ingår i samma kommunala skattebas. En rektor beskriver det så här:

Friskolebarnen är som skilsmässobarn i en uppsplitande vårdnadstvist – bara oskyldiga instrument i en kamp de inte bett att vara med i”.

Här är några exempel på hur principen om lika behandling av skolbarn slirar under det rödgröna styret i Malmö:

- Skolbarnen i Malmö friskolor får inte använda sig av stadens gymnastiksalar eller idrottsanläggningar som de kommunala skolorna ser som en kostnadsfri självklarhet. "Det finns inte plats", brukar svaret bli. Istället får friskolorna leta egna lösningar som att hyra in sig hos Friskis & Sveltis, Fair Play eller idrottsföreningen Enighet för att bara ge några exempel. "Det kostar oss ungefär 5 000 kronor i veckan", berättar en rektor. Med vår budget är det mycket pengar men det struntar Malmö kommun i. I många fall måste vi hyra bussar också".
- Inget skolbarn ska vara oförsäkrat. Men till skillnad från andra städer har Malmö politiska ledning bestämt att friskolorna får ordna sina elevförsäkringar själva och stängt dem ute från stadens eget rabatterade försäkringskollektiv. I andra kommuner runt omkring Malmö och i angränsade städer väljer man dock likvärdighet för att tillgodose försäkringsbehovet för alla ortens skolbarn, oavsett skolform.
- Malmö friskolor får heller inte tillgodogöra sig framförhandlade rabatter på läromedel och skolmaterial som Malmö kommun har. En rektor berättar: "Jag betalar flera hundra procent mer för kollektblock och pennor och sådant. Jag tog kontakt med en leverantör och undrade varför inte min skola kunde få samma rabatter som de kommunala. Då sa han att i så fall skulle Malmö stad sluta att handla hos honom".
- Lärare på kommunala skolor får subventionerade parkeringsavgifter av Malmö kommun när de är på jobbet. Den förmånen finns inte för lärarna på friskolorna som får betala full avgift.
- Malmö stad gör mycket för att få ut unga skolelever på nyttiga praktikjobb, exempelvis sommarjobb. Men man aktar sig noga från att hjälpa sina skolbarn som går i en friskola. Så här står det för när-

varande på Malmö stads hemsida under rubriken "Sommarpraktikprojektet": "Praktikanterna är högstadieelever i de *kommunala* (min kursivering) skolorna i åldern 13 till 15 år. De erbjuds sommarpraktik med praktikersättning, inom den privata och offentliga sektorn".

Hur väl rimmar all denna medvetna olikhet med Malmös grundskolenämnds presentation av sitt uppdrag? Så här skriver man själv inför arbetet med budgeten för 2014:

"Grundskolenämndens verksamhetsinriktning och uppdrag är att öka elevernas måluppfyllelse samt att skapa likvärdighet mellan kommunernas grundskolor, förskoleklasser, grundskolor och fritidshem. Alla Malmös flickor och pojkar ska nå framgång i skolan".

Sedan friskolereformen infördes är ju grundregeln (förenklat) att varje elev får en påse med pengar som han/hon själv väljer i vilken godkänd skola de ska placeras. Skolpengen beräknas utifrån kommunens budget för skolverksamheten. Och skolpengen ska vara lika för eleven oavsett om han/hon valt en kommunal eller en fristående skola.

Friskolornas grundbidrag i Malmö är ett genomsnittligt belopp per elev av den kommunala skolpengen som för närvarande ligger på lite drygt 88 000 kronor per högstadielev. Det betyder att en kommunal skola kan ha mer i elevpeng än en friskola på samma gata trots att de måste erbjuda likvärdig utbildning.

När det kommunala högstadiet stängdes

Från första juli 2013 förändrades skolorganisationen i Malmö stad. Skolinspektionens återkommande kritik över de dåliga studieresultaten, hur kunskapsklyftan ökat och den dåliga gymnasiebehörigheten bland de kommunala eleverna sett till landet i övrigt, hade nått vägs ände.

I rapporten ”Lokala prioriteringar och nationella intressen – skillnader i svensk skola”, producerad av Lärarnas riksförbund som utkom i fjol, skriver man:

”Malmö har svårt att klara sitt elevuppsdrag. ’Dagens lokala styrning har inte blivit den garant för likvärdighet som förutsågs i samband med kommunaliseringen’.

Det stämmer. För trots att Malmö stad fick 148 miljoner kronor i extra under 2005-2008 för att höja prestationerna och få stadens nior att i alla fall nå riksgenomsnittet i gymnasiebehörighet, visade utvärderingen, när pengarna var slut, att förbättringsresultaten inte ens var mätbara.

Ibland hade det varit bättre att bara stänga dåliga skolor och ge eleverna ett skolval på riktigt. Så skedde med kommunala Rosengårdsskolans högstadium, sommaren 2013. Drygt 120 elever fick placeras på andra skolor.

Då hade gymnasiebehörigheten på skolan sjunkit från låga 47 procent 2003 till ännu lägre 29 procent 2012. Läget var i realiteten ohållbart

Arbetsmiljön har varit oacceptabel med mycket kränkningar”, sa skolans rektor Jytte Lindeborg i en intervju i Sydsvenskan den 23 april.

Skolverkets regelbundna tillsyn visar att våren 2013 hade fyra av tio elever boende i Rosengård, valt bort de egna skolorna i stadsdelen och flyttat till en skola utanför för att hitta bättre undervisning. Detta är ett tydligt exempel på det fria skolvalet men som socialdemokratin vill förbjuda då det är den geografiskt närmaste skolan som ska gälla.

De nedslående skolresultaten i Rosengård där bara tre av tio niondeklassare nådde gymnasiebehörighet 2013, såg Kunskapsskolan som en utmaning och ville därför etablera sig i området. Kunskapsskolan driver framgångsrikt 36 andra friskolor skolor runt om i riket med ungefär 10 000 elever.

Kunskapsskolans snabba framgångar avseende skapandet av studiero och förbättrade studieresultat, bygger på små klasser med personliga handledare. Precis det som Rosengård skulle må bra av. Men...

”Jag har vid flera tillfällen berättat för ansvariga politiker i Malmö att vi ville starta en friskola i Rosengård. Och det var till och med innan beslutet att lägga ner Rosengårdsskolans högstadium”, berättade Mikaela Valtersson, vd för Kunskapsskolan i en intervju i Kvällsposten från oktober 2013. Hon har för övrigt varit miljöpartistisk profil och riksdagsledamot 2002-2011.

”Men jag har vid flera tillfällen mötts av politiker som uttryckligen sagt att de inte vill ha friskolor”. Hon fortsatte: ”Vi vill gärna starta en friskola där eleverna har större behov av stöd. Men det blir väldigt svårt eftersom vi inte har de ekonomiska förutsättningarna som de kommunala skolorna får”.

Så det blev ingen etablering från Kunskapsskolan i Rosengård. I ett skriftligt genmäle till tidningen avfärdade skolansvariga kommunalrådet Anders Rubin(s) frustrationen från Valtersson som:

”Ingen känner igen att Kunskapsskolan uttryckt en önskan att starta en skola i Rosengård”.

De ifrågasättande skrivierna avfärdade Rubin med att ”det är näringslivslobbyn som ligger bakom”,

Den ”långsiktiga” politiken

Den nya skolorganisationen från i föl resulterade i att ansvaret för grundskolan togs bort från de politiskt valda stadsdelsnämnderna och överfördes till den samlande grundskolenämnden.

Bland de första åtgärder som grundskolenämnden gjorde var att förändra den ekonomiska ersättningsmodellen för friskolorna då ”den tidigare modellen för resursfördelning inte längre är tillämpbar”. Ansåg man.

Det man tyst började arbeta med var den så kallade strukturer-sättningsmodellen. Sju socioekonomiska variabler för att ”skapa större jämlikhet mellan eleverna”. Grundskoleförvaltningen talar om en ”logistisk regressionsmodell”.

Variablerna som tillämpas i fördelningen av de pengarna är: Kön, invandringsår, föräldrarnas högsta utbildningsnivå, ekonomiskt bistånd, antal vårdnadshavare, bostadsområde samt skolans sociala tyngd”. Vad den sista variabeln egentligen innebär har skapat många frågetecken men sägs kunna förutse antalet elever med förväntade problem.

Det hela skapade stor överraskning särskilt eftersom de nya ersättningsreglerna klubbades mitt under pågående läsår. Den första informationen om nyordningen kom till friskolorna i höstas men då helt utan siffror. Dock anlände de som en specificerad nedbruten kalldusch per skola, men inte förrän den 18 december. Ungefär då som skolförvaltningen stängde och slutade svara på mail och i telefon.

Nyordningen med de sänkta ekonomiska resurserna för friskolorna började gälla från första januari 2014, alltså mitt under pågående budgetår.

Plötsligt stämde inte de ekonomiska kalkylerna längre och många ekonomichef på friskolorna fick gråa hår. Det är resultatet av en både okänslig och märklig myndighetsarrogans.

”Över en natt förlorade vår skola och eleverna nästan en miljon kronor på grund av sänkta bidrag”, berättar en rektor om chockbeskedet.

Den nya ordningen innebär att 14 procent av det tilldelade totala grundbeloppet fördelas just efter de socioekonomiska parametrarna – strukturersättningen. Grovt och i snitt motsvarar ”strukturpengen” cirka 10 000 kronor per elev i Malmö. Men vid fördelningen, som grundskolenämnden bestämmer kan den resultera i så stora variationer som mellan 1 500 kronor till över 30 000 kronor per elev och skola.

I april 2009 genomförde Skolverket en undersökning om kommunernas resursfördelning till skolorna. Man skriver: ”Skolor med

låg utbildningsnivå hos föräldrarna och en högre andel elever födda utomlands har i genomsnitt något mer lärarresurser per elev. Trots det nådde färre elever målen i de skolorna jämfört med skolorna med lägre lärartäthet”. Att anklagelserna mot friskolorna om lägre lärartäthet skulle ge sämre betyg är en konstruerad myt.

Större lärartäthet leder inte nödvändigtvis till bättre resultat. Det bästa resultatet får man garanterat om man är närvarande.

Under läsåret 2012/2013 fick nio friskolor i Malmö alla sina elever behöriga till gymnasiet. Samtidigt går det drygt två lärare mindre per 100 elever i stadens friskolor jämfört med de kommunala.

Det förändrade ekonomiska regelverket har de facto inneburit ekonomiska försämringar för stadens friskolor. Så här skriver Grundskolenämnden, lite erkännande:

”Som följd av den finkalibrerade och individbaserade resursfördelningen kommer en del skolor att få ökade resurser medan andra får känna av minskade resurser gentemot den tidigare områdesbaserade fördelningen”. Så har det blivit. Och tro inte att någon kommunal grundskola drabbats. Några exempel:

- Ängsdalsskolan i Bunkeflo som är en friskola får nu en strukturer-sättning på 1 993 kronor per högstadieelev enligt de nya siffrorna för 2014. Det innebär en reduktion med 6,8 procent för högstadie-eleverna. Multiplicera detta med antalet elever och minskningen blir betydande.
- Någon kilometer bort ligger den kommunala Sundsbroskolan. Där hamnade strukturer-sättningen på 7063 kronor per högstadieelev.

En rektor, lite uppgivet: ”Vi försöker driva vår verksamhet under allt större press. Sköter vi inte vår ekonomi går i vi putten. Men när en kommunal grundskola har ekonomiska problem skjuts det alltid till resurser, eller snarare att underskotten avskrivs”.

Hon fortsätter: ”Jag har försökt att få fram hur stort ekonomiskt

stöd som årligen pumpas till misskötta kommunala skolor här i stan. Men det är omöjligt. Man går vilse i siffrorna. När kommunen skriver av underskottet för en kommunal grundskola ska ju självklart friskolan kompenseras med samma resurser. Det handlar om rättvisa och moral. Eller rättare sagt – avsaknaden av den”.

Alltför attraktiv mark för att tillåta friskolor?

Ängsdalsskolan i Bunkeflo med ungefär 250 elever är populär där den arbetande personalen om 30 personer är ägare och där över 700 elever står i kö för att få en plats. Den öppnade 2003 men behöver större utrymme enligt det egna önskemålet: ”Vi vill inte bli stora men större...”

Redan 2011 hade skolledningen hittat en lämplig kommunal mark i utkanten av Bunkeflo för att bygga ut. Men det blev nobben från både Tekniska nämnden och Byggnadsnämnden.

En rektor säger frustrerat: ”Ja, det är nästan som att man har politiska direktiv att inte sälja eller hyra ut mark till oss friskolor”.

Att prognoserna pekar på stor brist av skolplatser varav hälften i de västra stadsdelarna såsom Limhamn och Bunkeflo, borde ju göra myndigheterna lyhörda för förslag och samarbete. Men man har varit njuuga.

För att klara anstormningen det kommande läsåret och för 2015/2016 måste grundskoleförvaltningen köpa in snabbproducerade skolpaviljonger för ytterligare 2 600 elever. Och skaffa totalt 6 000 platser fram till 2018.

Det huvudsakliga skälet till att Ängsdalsskolan fick nobben för expansion var ett märkligt resonemang på temat: Malmö kommun kan inte gärna upplåta attraktiv kommunal mark som kanske i framtiden skulle kunna användas till viktigare saker. Men utan att kunna precisera till vad.

Kommunen å sin sida hade då sedan länge prioriterat den planerade kommunala Gottorpsskolan i Bunkeflo som beställdes 2007 och som

skulle stå klar i fjol men som blivit kraftigt försenad. Så vad göra?

Ja, istället för att sträcka ut handen till en villig friskola som kunde hjälpa till att avlasta om den bara fick ledig mark att bygga på, har Malmö stad istället plöjt ner 60 miljoner skattepengar i en akut provisorisk baracksskola på en åker i höjd med Strandhem i Bunkeflo. Dit skickar man förskole- och lågstadiebarn för att kunna ha kvar högstadieläverna som skapar platsbrist, och som egentligen skulle ha lämnat Sundsbroskolan

Efter fem år – alltså 2017 – är det tänkt att skolan gjort sitt då den försenade Gottorpsskolan ska stå klar. Det är då den utlånade marken ska återställas till det som den planerats för – bostadsbyggande.

De negativa konsekvenserna för att Malmös styrande politiker gör det svårt för friskolor som vill utvidga, ökar i omfattning. Jakten på lediga elevplatser i de kommunala grundskolorna är intensiv. Den omedelbara lösningen handlar som tidigare nämnts om paviljongbyggen, i realiteten ett provisorium i väntan på att hitta en permanent lösning.

En sammanställning som Sydsvenskan gjort visar att hyreskostnaderna för paviljongerna, drabbade skattebetalarna med 11,5 miljoner kronor 2007. Men som närmast tredubblats på sju år till dagens 32,6 miljoner kronor.

Det är en konsekvens av hur kommunen envisas med att betala dyrt för provisoriska lösningar istället för att släppa fram friskolorna med permanenta sådana.

”Vi socialdemokrater har aldrig varit för...”

Politiskt ansvarig för skolfrågorna i Malmö är rutinerade kommunalrådet Anders Rubin(s), som efterträtt Katrin Stjernfeldt Jammeh.

Man kan ju tycka att han ska tillvarata och stötta alla skolformer i sin stad som riksdagen i demokratisk ordning beslutat om. Men det känner sig Rubin uppenbarligen inte bunden till. I en intervju i Skånska Dagbladet den 20 oktober i fjol sa han:

”Det finns både bra och dåliga friskolor. Men vi socialdemokrater har aldrig varit för friskolereformen.”

Skillnaden mellan hur en friskola och en kommunal skola har det är väldigt tydlig i stadsdelen Sofielund i Malmö. För här ligger två stycken bara något hundratal meter från varandra.

- Kastanjeskolan i Malmö som grundades 2002 är en ideell friskola får 7 708 kronor per elev/år i strukturersättning.
- Den kommunala Sofielundsskolan vid samma gata får 32 472 kronor per elev.

Skolornas upptagningsområde är det samma, alltså med elever boende i samma bostadsområde. Anledningen till att Kastanjeskolan över huvud taget startades av ett antal föräldrar och lärare var att få ungarna att stanna i bostadsområdet och inte flytta till andra skolor. Ingen vinstslukande koncern står således bakom.

Fördelningen av eleverna är också 50-50 avseende utländsk och svensk härkomst på båda skolorna. Men ändå är skillnaderna i skolresultatet gigantiska. Föräldraengagemanget är en viktig förklaring. Och tydliga målfokuseringar.

Kastanjeskolan har allt sedan starten haft en dispens på tio år eftersom den är inhyst en byggnad som från början var kontoriserad. För att få fortsätta tvingades skolan att ombesörja en riskanalys om skolgården var förorenad? Det var ett kommunalt krav. En kommunal skola hade fått det kostnadsfritt. Kastanjeskolan fick betala en halv miljon kronor.

Bland Kastanjeskolans nior var det nästan 100 procent som klarade gymnasiebehörighet läsåret 2012/2013. Rikssnittet 2013 för meritvärdet för årskurs nio var 213. Kastanjeskolans nior nådde upp till 227,1

För eleverna på Sofielundsskolan låg gymnasiebehörigheten strax över 26 procent. Tre av fyra misslyckades. Meritvärdet för 2013 hamnade på 136.

För det senaste läsåret visar dock rykande färska siffror att gymnasiebehörigheten på Sofielundsskolan ökat till lite drygt 50 procent, vilket så klart är glädjande.

Ser man till Malmö som helhet hamnade antalet icke-behöriga nior till gymnasiet bland friskoleeleverna i Malmö läsåret 2011/2012 på åtta procent. Bland niorna i den kommunala skolan var icke-behörigheten 21,7 procent. Allt enligt Skolverkets databas Siris.

Bättre men inte bra

I mitten av juni gick Grundscolenämnden i Malmö ut till pressen med gymnasiebehörighetstal avseende betygen för vårterminen 2014. Siffran hade stigit en halv procentenhet och hamnar nu på 76,9 procent. Det är glädjande. Omräknat i reella tal handlar det om drygt hundra elever.

Dock var det bara de kommunala skolornas betyg som presenterades i denna ”snabbsammanställning”. Inte friskolornas. Vid förfrågan uppger Grundscolenämnden att de inte kan/vill lämna ut de siffrorna utan hänvisar till Skolverkets redogörelse framåt hösten. Eller att man kunde kontakta varje friskola och fråga själv. Någon ytterligare hjälp gavs inte. Man kan dock utgå ifrån att friskolornas gymnasiebehörighet hamnar så där 10 procent över.

Vänsterstyret pratar om att friskolorna är bostadssegregerade. Men snarare handlar det om att de istället är kunskapssegregerade eftersom elever som vill någonting gör ett aktivt val genom att söka sig till en högpresterande skola oavsett i vilken stadsdel de bor. De som inte gör ett aktivt val – som också är ett val – stannar kvar.

Under senare tid har man i skoldebatten från vänsterhåll mötts av begreppet ”dragarbarn”. Målet är att duktiga elever ska hållas kvar i en sämre skola för att kunskapsmässigt ”dra” med sig sina kamrater med sämre betyg istället för att få flytta till en skola som bättre motsvarar den egna fallenheten och de egna ambitionerna.

Idén är cynisk och gränsande till desperation. En duktig elev ska

så klart först och främst fokusera på det egna lärandet. Inte tvingas ikläda sig rollen som skolpolitiskt instrument för att korrigera en misslyckad politik av de vuxna.

I de flesta skolsammanhang i Malmö känner vi oss exkluderade”, berättar en rektor för en friskola. ”Man målar gärna upp bilden av oss friskolor som att vi isolerar oss från de kommunala och att vi blickar inåt. Men istället är det vi som blir uteslutna från det mesta, såsom konferenser och skolrelaterade seminarier. Skulle vi träffa andra rektorer från kommunala skolor i något sammanhang är de garanterat från en annan stad. Inte från Malmö”.

”Det outtalade budskapet är att inte beblanda sig med oss. När vi arrangerar skolpedagogiska seminarier kan det komma en och annan tillrest intresserad rektor från den kommunala sektorn. Men aldrig från Malmö. Man låter diskret förstå att det skulle vara en bromskloss i karriären...”

På många sätt ligger konformismens blöt filt kompakt över friskolesektorn i Malmö. Det är fel att amvända ordet rädsla. Snarare osäkerhet. Men en friskola som över huvud taget ansöker om någonting får ofta räkna med att känna sig utlämnad på nåder. Olusten är stor över att behöva stöta sig med tjänstemännen.

”För de kan regelverket utan och innan och jag som rektor har inte en chans att vara lika påläst som de är. Det värsta är känslan att man inte intresserad av att alla skolor ska vara lika bra. Har vi bra skolresultat så sänks skolpengen. Ju bättre vi blir, desto mindre ekonomiskt manöverutrymme. Det är egentligen inte klokt vad det är jag säger...”.

Brevet som skapade uppror

I januari i år tvingades förskoleförvaltningen skicka ut ett beklagande brev till 981 familjer i Malmö. Där meddelade man att staden bröt mot reglerna eftersom Malmö stad har skyldighet att erbjuda förskoleplats inom fyra månader från det att föräldrarna ställt sig i kö. Men

att man troligtvis inte skulle uppfylla det målet.

Skolinspektionen inledde omedelbart en granskning. Föräldrareaktionerna var upprörda. Vem i familjen måste stanna hemma och säga upp sig från jobbet eftersom föräldradagarna var slut och arbetsgivaren inte ville ge mer ledighet?

I mitten av mars kunde förskoleförvaltningen meddela att faran var över. Nya tillfälliga förskolor hade startats och planerade förskolor hade öppnat upp i förtid i förhyrda lokaler.

I dag går ungefär 17 000 barn i Malmös kommunala förskolor som är 256 till antalet medan 2 000 förskolebarn går i 70 fristående.

Reaktionerna på ”varningsbrevet” från Förskolenämnden blev som sagt starka från föräldrarna. Helt klart handlar det om en stor platsbrist och dålig planering avseende prognoserna för att möta den demografiska utvecklingen i staden.

Det är Malmö kommun som beslutar om godkännande av fristående förskolor. Det har resulterat i att det bara blivit tre fler fristående förskolor mellan 2012 och 2013 i staden, medan de kommunala förskolorna ökat med 27 under samma period. Det är tvärt emot den nationella trenden där antalet fristående förskolor ökar medan de kommunala minskar.

Det är väl omvittnat att Malmö kommun har varit mycket sparsam med tillstånden. Ett i den långa raden av exempel är hämtat från februari i år där Malmö stadsbyggnadskontor gjorde tummen ner för den fristående förskolan Lilla Jag planerad för 30 barn i Västra hamnen. Bristen är stor där eftersom barnfamiljerna är många. Lilla Jag har bedrivit förskoleverksamhet sedan 2009 och gjort det så framgångsrikt att man behövde utvidga under trycket från föräldrarna.

Skälet till att det blev nobben är att lekplatsen knuten till skolan är på 1 100 kvadratmeter vilket gör 34 kvadratmeter per barn. Gränsen går visserligen vid 30 kvadratmeter men totalytan får enligt stadsbyggnadskontoret aldrig understiga 2 000 kvadratmeter totalt. Dispens var inte att tänka på. Samtidigt tvingas kommunen själv hålla sig med

kringbussande förskoleavdelningar som måste nyttja de offentliga parkerna eftersom de saknar egen lekplats.

Dock böjde sig kommunen för den allmänna opinionen och Lilla Jag fick till slut sitt tillstånd för utvidgning.

Redan nu kan man se hur förskoleförvaltningen ”måste lämna tillbaka” ungefär 1 000 platser som man lånat på skolor runt om i staden och som ska frigöras fram till 2017.

Enligt Skolverkets statistik har antalet barn i fristående förskolor minskat i staden från 19 procent 2001 till bara 14 procent 2013. I hela Sverige har de däremot ökat från 17 till 20 procent under samma period.

Sett till Skolverkets nationella enkät från 2012 om ”Föräldrars val och inställning till förskola och fritidshem” är den väldigt positiv överlag med en mycket liten övervikt för föräldrarnas nöjdhet avseende fristående förskolor framför de kommunala.

För de kommunala förskoleföräldrarna är friskolans geografiska närhet till bostaden viktigare än för de som valt en fristående förskola - 65 % mot 46 %. Två av fem föräldrar i fristående förskola anser att barngruppens storlek är en av de tre viktigaste faktorerna när man väljer, jämfört med bara av fem i kommunal förskola.

Fristående förskolor har förvisso en lägre andel utbildad personal än de kommunala, men de har högre personaltäthet.

Den akuta situationen i Malmö vid årsskiftet skylldes vänsterstyret på omorganisationen från första juli 2013 då även ansvaret för förskolorna överfördes från stadsdelsnämnderna till - i det här fallet - förskolenämnden.

Men hur kan kontrollen och överblicken bli sämre när allt koncentreras till en och samma förvaltning? Det borde ju med alarmsiffrorna ha blivit precis tvärtom!

Under det rådande trycket från missnöjda förskoleföräldrar i Malmö ser man nu en attitydförändring mot de fristående förskolorna från förskolenämnden. Tidigare låtsades man i princip inte om det fristående

alternativet. Nu gör man lite motsträvt reklam om alternativt på Malmö stads hemsida, på temat att det finns enskilda alternativ...

Så stämpeln som vinsttörstande och cynisk fiende håller med en slags verklighetens nödvändighet på att övergå i begreppet allierad istället. I ett yttrande från april i år skriver Förskolenämnden:

”Förskoleförvaltningen har goda relationer till fristående skolor som verkar i Malmö stad, men relationerna kan intensifieras i takt med att den nya organisationen börjar landa”.

Så mjukt har det aldrig låtit tidigare.

Sluta motarbeta lösningen

Det djupt olyckliga med skolsituationen och de dåliga betygen i Malmö är att man från kommunstyrets sida hellre fokuserar på skolornas organisationsform än på vad som är bäst för eleverna. Resultatet blir politisk cynism där principerna går före behoven.

Oskyldiga skolbarn ska inte tvingas bli offer och slagträ i en kamp som förs högt över deras huvuden och som handlar om något så självklart som rätten till valfrihet eller underordna sig kollektivets pekpinne. Alla Malmös barn är hela stadens barn, oavsett vilken skola de går i.

Grundfelet i Malmö är att det politiska styret ser fristående förskolor och fristående grundskolor som konkurrenser till det kommunala utbildningssystemet. Och som därför ska hållas kort. När man borde se till helheten och som en del av lösningen.

I stället för att kraftsamla för att höja resultaten i de sämst presterande kommunala skolorna fokuserar man på att förhindra eleverna att få en bättre utbildning någon annanstans.

Längst vägen har ansvaret, som förstås ligger på stadens politiska ledning retoriskt förflyttats till dels friskolorna, dels barnen själva.

Motiverade elever ska användas som mänskliga plogar för att höja resultaten i bråkiga klasser. Friskolornas påstått sagolika vinster – som i

verkligheten tenderar att vara mycket blygsamma - beskrivs som huvudorsaken till den påstådda resursbristen i de kommunala skolorna. Det förra ger uttryck för en mycket svårsmält människosyn. Det senare är helt enkelt inte sant.

Malmö har med sin demografiskt unga befolkning och därmed unga arbetskraft, alla möjligheter att skapa en framgångssaga med oceaner av framtidsstro. Över hälften av de 310 000 invånarna är under 35 år. Men samtidigt är skolresultaten, i ett nationellt perspektiv, alarmerande dåliga.

Att stoppa ansökningar, motarbeta eller försvåra för friskolor som med sina bättre studieresultat ständigt lyfter både elever och betygssnittet i staden, är både kontraproduktivt, inskränkt och mot bättre vetande.

Köer, föräldrafrustration, motstånd och dåliga betyg kommer man inte till rätta genom att vara konfrontatorisk. Det sker bäst i samförstånd och i samarbete. För barnens skull!

Miljöpartiet tog under sin senaste kongress beslutet att ingen som driver en fristående skola ska kunna få utdelning eller drivas med vinstsyfte, samt att eventuellt överskott ska återinvesteras och hamnar därmed väldigt nära Vänsterpartiets vinstförbud. Det betyder bland annat att 160 000 elever som studerar i aktiebolagsdriva skolor lever osäkert. Socialdemokraterna kräver kommunalt veto vid nyetablering av friskolor. Vilket torde betyda att det blir tuffare för friskolor som vill in i vänsterstyrda kommuner, men oförändrat för friskolor i borgerliga. Och i så fall, helt säkert rörigare.

Ett vinstförbud för friskolorna innebär så klart inte att betygen i de kommunala skolorna ökar med en slags utomjordisk automatik. Eller att Sverige rusar mot toppen i de kommande PISA-mätningarna, även om många vill få oss att gå på det. Kopplingen finns helt enkelt inte!

Vänsterstyret i Malmö måste lära sig att se friskolorna som en del av lösningen för alla stadens elever i en gemensam strävan att höja kunskap och kompetens. Inte att exkludera eller försvåra för dem som nyttjar sin rätt till det fria skolvalet.

OH LIN institutet

BELLMANSGATAN 10 • 118 20 STOCKHOLM

KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG • WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-980453-9-0